



יהודה אלה לבר

תיאור מאורעות כ"ב שבט תשמ"ח -
הסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חיה
מושקא נ"ע, מזווית ראייתו של מי שהיה
באותם ימים בחור צעיר ב770. התיאור
מתמקד במאורעות הכלליים, מבלי להקיף
את פרטי הפרטים השונים של אותם ימים

הרב אליעזר זקליקובסקי

קור אימים. רוח עזה. חושך.

ק ואנחנו - עומדים ליד הבית של הרבי.

מה אנו עושים כאן?! הבית תמיד היה "קודש הקודשים" - לא
עוברים שם, לא הולכים שם, וכאשר מזדמן ללכת ברחוב - חוצים את
הכביש בהתקרבנו לבית.

ופתאום - אנו כאן. ליד הבית. קר וחשוך. בחוץ, וגם בפנים - בלב.
עומדים בשקט, מזועזעים לגמרי. לא יודעים מה יהיה, למה לצפות.

כך עברו עלינו השעות הראשונות של ליל כ"ב שבט.

שהותי

הקבועה כבחור בחצר הרבי החלה בשנת תשמ"ז, עת הגעתי ללמוד בישיבת 'אהלי תורה' שבשכונת קראון הייטס. באותה תקופה, ההודמנויות בהן זכה הקהל להיות במחיצת הרבי היו בתפילות מנחה ומעריב מדי יום וכן בקריאת התורה - ב'זאל' למעלה; ובתפילות השבת וההתוועדות ב'זאל' הגדול.

שנת תשמ"ח הייתה מיוחדת במינה מכל בחינה: זה החל מכך שהרבי הכריז עליה כשנת 'תְּשֻׁמָּח', שכשמה כן הייתה - שְׂמֻחָה במיוחד. חודש תשרי הצטיין בשמחה המיוחדת במינה שניבטה על הרבי, ששיאה התרחש בעת ההקפות בשמחת תורה; נוסף על כך, הייתה זו גם שנת 'הקהל', גם מעניין זה עורר הרבי 'שטורעם' גדול; דבר מיוחד נוסף שהתחדש אז: אף שבאותה תקופה עדיין לא היה זה הסדר הרשמי, התקיימה התוועדות עם הרבי כמעט מדי שבת; גם משפט הספרים שכה הכאיב לרבי, וממילא גם לחסידים, נחתם באופן סופי, כאשר ביום ב' כסלו הוחזרו הספרים עליהם נסוב המשפט 770; אם לא די בכל אלו - הייתה זו גם שנת העשור מאז ראש-חודש-כסלו תשל"ח, בו יצא הרבי אל החסידים לראשונה מאז המאורע הבריאותי; וגם - 'כינוס השלוחים העולמי' התקיים אז לראשונה; ואז הגיע ה' טבת - מועד השנה הראשון לנצחון במשפט, "לשנה אחרת קבועה".



כותב השורות עובר לפני הרבי בביתו הק'

הרבי עורר 'שטורעם' גדול סביב העניין וקבעו כ'עת רצון'. הרגשנו שנמצאים בפסגה, במצב הטוב ביותר. רק שמחה, עונג, שפע, ללא טרדות.

כבחורים צעירים הרגשנו היטב באווירה המרוממת שליוותה את התקופה. גם חלוקת הדולרים מידי הרבי, שהתקיימה מדי יום ראשון, צמחה אז לממדים חדשים, הקהלים וגווניהם התרחבו. חשנו 'על הגובה'.

ואז, פתאום, כרעם ביום בהיר, מגיע כ"ב שבט - - - לא שיערנו שעתיד לקרות משהו. ידענו שהרבנית חלשה מעט, אבל איש לא דמיין שעלול לקרות דבר כזה. זה היה רחוק מהמצויאות.

באותו

ערב של ליל יום רביעי, כ"ב שבט, התכוננו לשינה בחדרו בפנימיית 'הדר התורה' שברחוב איסטערן-פארקווי. לפתע נכנס אחד הבחורים ומספר שיש תכונה ברחוב, אנשים רצים.

מיהרנו לברר מה אירע, ופתאום מישהו צועק: "הרבעצין, הרבעצין", הרבנית הסתלקה - - -

הזדרזתי להתלבש ומיהרתי בריצה ל770. שקט קידם את פניי, איש לא מדבר. כולם מתלחשים. איפה הרבי? היכן הרבנית? אף אחד אינו יודע.

נכנסתי ל'זאל' למעלה. יושבים שם בחורים ואומרים תהלים, בשקט. איש אינו מדבר. דומיה ועצב אופפים את 770.

אמרנו תהלים, יצאנו החוצה, ולפתע מישהו לוחש שהרבנית בבית הרפואה, והרבי בבית.

הצעתי בלחש לאחד מחברי: 'בוא נלך לבית', אולם התלבטנו האם עלינו אכן לעשות זאת. לבסוף, כך אכן עשינו.

הגענו אל הבית, לידו עמדו ר' בערל יוניק ע"ה ויבלח"ט ר' מאיר הארליג שי'. ר' מאיר סימן לנו להתרחק, וכששאלתי מה מתרחש סיפר לי שייטכן שהרבי יבוא ל770 בכדי לקחת מספר חפצים מחדרו הק'; הוא סיפר גם שמספר פעמים הרבי פתח את דלת הבית וביקש לדעת פרטים על הגעת הארון, וכן ביקש שביאו לו ספרים מסויימים ואת הטלית ותפילין, מחדרו הק'.

חזרנו ל770, לשם הגיע המזכיר ריל"ג, ואמר לבחורים שיעשו גורלות למשמרות של אמירת תהלים בתוך הק' של הרבי. החלה המולה סביב סידור הגורלות, ובניתיים הלכנו למקוה, שכן עלינו להכנס לומר תהלים. מנהל ה'קראסטירער מקוה' בשכונת קראון הייטס פתח עבורנו את המקוה במיוחד.

כששבנו מהמקוה, ראיתי ששמי מצוין ברשימת הנכנסים, וצעדתי לבית הרבי.

ר' מאיר הארליג עוד עמד שם ואמר שהרבי אינו רוצה שאיש ייכנס, ואנו נשארנו לעמוד בחוץ, בקור העז.

עמדנו על המדרכה, והחלה לחלוף שמועה שבעוד זמן מה עומדים להביא את הרבנית מבית הרפואה. הדבר התעכב מעט עקב טעמי פרוצדורה של בית הרפואה. שמענו שהרב יעקב יהודה הכט ע"ה טיפל בדבר.

הזמן חולף, אנו עומדים שם, עשרות בודדות של אנשים. מזועזעים לגמרי, בגשמיות וברוחניות. כעבור שעות, אומרים שהרבנית בדרך.

בשעה חמש ועשרים לפנות בוקר הרכב מגיע, איש אינו זז. האווירה טעונה. מורגש כמין פחד.



ופתאום,

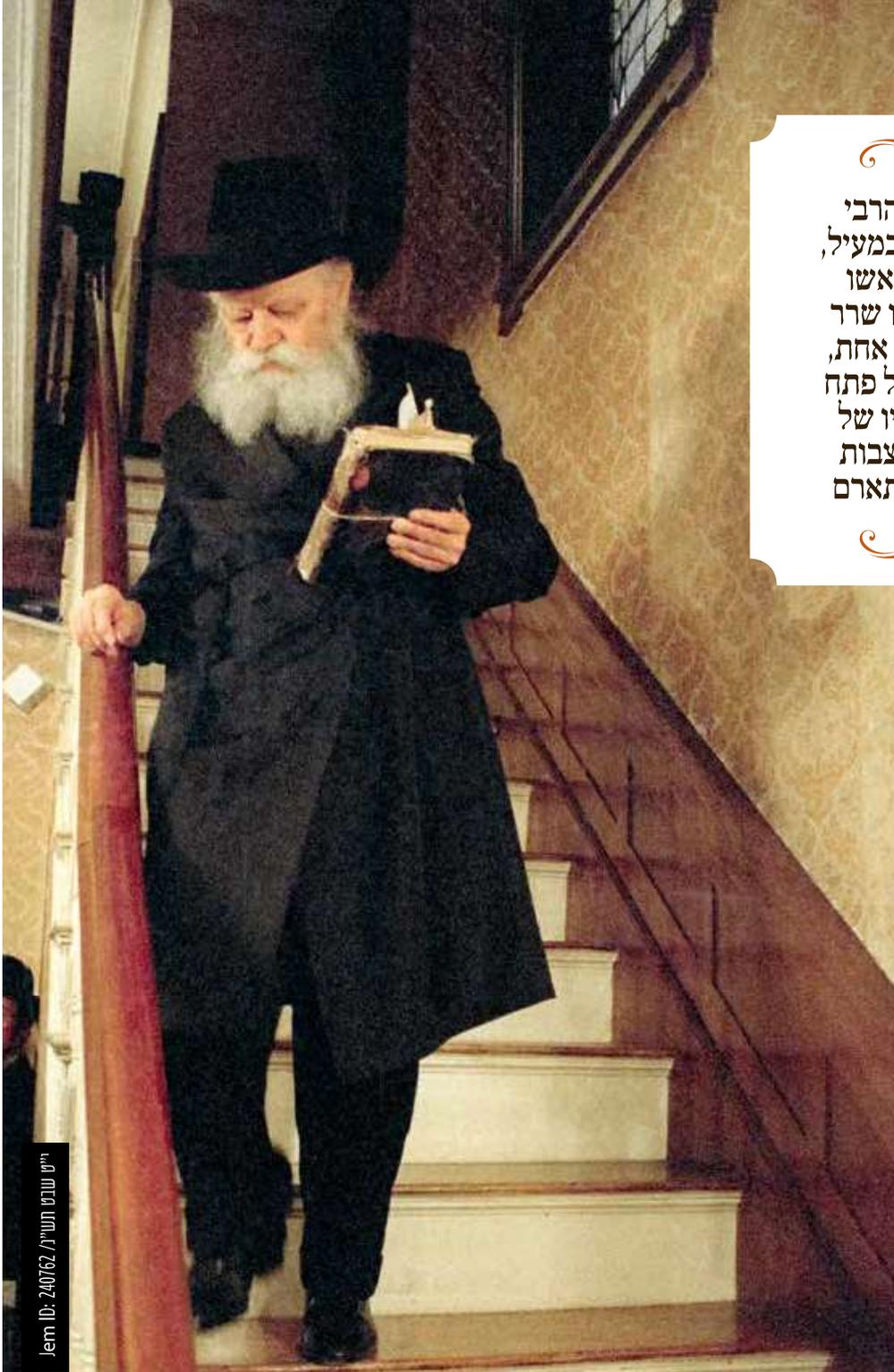
דלת הבית נפתחת והרבי יוצא מן הפתח, לבוש במעיל, פניו הק' מאוימות, ראשו הק' כפוף. ברחוב כולו שרר חושך, רק אלומת אור אחת, מהמנורה שניצבה מעל פתח הבית, הקרינה על פניו של הרבי, מהן ניבטו עצבות וצער שאין היכולת לתארם.

הרבי צועד לאט, ידו הימנית אוזחת במעקה, והרבי יורד במדרגות. בינתיים הוציאו את המיטה, עמדו שם אנשי החברא קדישא של 'שומרי הדת', הרבי מסתכל עליהם, מניד בראשו הק' לאות תודה, ואחר אומר: "אָ גרויס'ן ישר כח".

לחשוב על כך שברגעים אלו הרבי ביטא דבר כזה, זה לא יאומן...

הרבי חיכה עד שהמיטה תעבור בדרכה אל תוך הבית, וצעד לאחריה, הפעם אוזח במעקה הימני. על פניו הק' כזו רצינות, כזה שברון. זה קשה לתיאור.





דלת הבית נפתחת והרבי יוצא מן הפתח, לבוש במעיל, פניו הק' מאוימות, ראשו הק' כפוף. ברחוב כולו שרר חושך, רק אלומת אור אחת, מהמנורה שניצבה מעל פתח הבית, הקרינה על פניו של הרבי, עליהן ניבטו עצבות וצער שאין היכולת לתארם

גם בהזדמנויות אחרות ראו לעתים על פניו של הרבי רצינות, אולם מסוג שונה. כאן נראתה על הפנים תנועה של שברון, של חסר.

הגיעו למפתן הבית. בפתח ישנן שתי דלתות. פתחו את הדלת האחת, אך לשם הכנסת המיטה היו זקוקים לפתוח גם את השנייה. והיא אינה נפתחת. כמה מהנוכחים מנסים בכל הכח לפתחה, ללא הצלחה.

והרבי עומד דומם, ומביט.

כך חלפו דקה־שתיים שנדמו כמו שעה ארוכה, ופתאום הצליחו לפתוח את הדלת.

כשהדלת נפתחה, ההרגשה הייתה נוראה. חשו מעין פרצה לביתו של הרבי. הבית, הפרטי, פתאום נפתח, כשאנשים שונים דוחפים את הדלת על־מנת שיתפתח. זה היה נורא.



אל הבית. **נכנסנו**

הספות בסלון בצד שמאל, השולחן והכסא מצד ימין. המשב"ק ר' שלום גאנזבורג החל לקחת את הרהיטים והחפצים השונים ולהעלותם אל הקומה העליונה. אט־אט הוזזו הרהיטים, על־מנת לאפשר לאנשים להיכנס. לא יודעים לאן להיכנס, היכן לעמוד.

פשוט הלכתי אחר הבחור שעמד לפניי, נכנסנו לחדר הגדול, אחריו לקטן, פנינו ימינה, ופתאום רואים שהרבנית נמצאת שם, על הרצפה.

זה היה איום. אי אפשר היה שלא לבכות. איך אפשר לראות כזה דבר?

לא נכנסתי פנימה, עמדתי בצד, אמרנו תהלים, ולאחר כרבע שעה הודיעו שצריך לפנות את המקום לאנשים נוספים. עברנו

באיטיות, ויצאנו כשפנינו אל הרבנית - - -

כשיצאתי מהבית והגעתי לחזית, היו במקום כבר מאות־מאות אנשים. הרחוב המה אדם. בלתי אפשרי היה שכל אחד ייכנס לרבע שעה, ועל־כן הסדר השתנה וכל־אחד נכנס לשתי דקות בלבד - האחד אחר השני.

התור הארוך השתרך עד לפינת הרחובות 'ניו־יורק' ו'קרול', אנשים נכנסו וכעבור זמן קצר יצאו.

לא דיברו הרבה. דיברו על מועד וסדר הלוויה, סיפרו שהרבי ביקש שיודיעו ברשתות התקשורת, שיתקשרו להודיע לשלוחים, שיודיעו לאחיינית, וכן שיודיעו באהל.

ראיתי מישהו מגיע ובידיו מודעה על הלוויה, הוא הגישה לר' שלום גאנזבורג, שהעבירה לרבי, וכעבור זמן קצר השיבה לו

מאושרת עלידי הרבי. והוא הזדרז לעשות ממנה עותקים ולתלותה בכל רחבי השכונה ושכונות יהודיות נוספות בברוקלין.

פני הרבי היו מאוימות מאוד, הרבי הלך לאט, עם ראש כפוף. היה זה מחזה מבהיל מאוד, אך מלא הדרת כבוד

השעה כבר שבע וחצי בבוקר, וחשתי שעליי ללכת לשיבה, לסדר חסידות. חשבתי שזה הדבר שהרבי היה רוצה שאעשה עכשיו. אבל כשהגעתי ל'אהלי תורה' איש לא נמצא במקום, על הדלת תלויה המודעה שהרבי אישר, עם פרטי הלוויה, שעת יציאתה ומיקום ביתו של הרבי.

חזרתי לבית. שמעתי שהרבי ירד לומר קדיש במניין שיתקיים בבית בשעה תשע בבוקר, בהשתתפות קהל מצומצם. שמענו גם שהרבי רוצה שהטהרה תתבצע בבית, וכן שהרבי שאל מספר שאלות לגבי מנהגי אבלות - האם עליו לומר קדיש, על ניחום אבלים ביום הראשון והאם נשים יכולות לנחם.

המזכיר ר' בנימין קליין ע"ה הגיע למקום. באותו היום הוא עבר ניתוח קטן, וכששמע על הבשורה עזב את בית הרפואה. כשהגיע, הרבי שאל אותו בחיך קל האם היה לו אישור לכך...

בתפילת שחרית נכחו בבית מספר מצומצם יחסית של אנשים, כעשרים או שלושים אברכים. שמענו אחר כך שבשעה תשע וחצי ירד הרבי מן הקומה העליונה עם סידור ומשניות בידיו, כשאינו עטור בטלית ותפילין. לאורך התפילה אמר משניות, ולאחר תפילת עלינו אמר 'קדיש דרבנן', ולא 'קדיש יתום' רגיל.

הש"צ בתפילה היה ר' ליבל זאיאנץ שי, וממנו שמעתי לאחר־מכן את שהתרחש: ב'קדיש דרבנן' - הוא סיפר - הרבי חזר על המילים "יהא שלמא רבא" שלוש פעמים, עד שיצאו בבירור. קולו של הרבי היה שבור, אף שלא היו בכיות בקול.

לאחר התפילה נשאר בבית רק אנשי החברא־קדישא ואלו שטיפלו בצרכי הלוויה השונים.

הלכתי 770, שם התקיימה אסיפה בכדי לסדר שהלוויה תתקיים בצורה מסודרת. סידרו שהבחורים המבוגרים יעמדו וישגחו על הסדר לאורך כבדת הדרך שמהבית ל770, שם התעתדה הלוויה לעבור.

בסביבות השעה רבע לשתיים־עשרה ירד הרבי לקומת הכניסה. הארון היה בחדר האוכל שבבית. הרבי אמר שמלבד אנשי החברא־קדישא איש אינו צריך להיות בחדר. הרב צבי-הירש פוקס מה'חברא־קדישא' התחיל את הקריעה, הרבי אמר את הברכה והמשיך בקריעה, ולאחר־מכן יצאו גם אנשי החברא־קדישא והרבי נשאר לבדו בחדר עם הארון.

הרחובות בכל האיזור נסגרו עלידי המשטרה, נתלו שלטים המורים שלא לחנות ברחובות אלו, והרחוב המה אדם. אנשים עמדו במדרכה, בכביש, ליד הבתים, במרפסות ואף על הגגות.

הרבי יצא.

עמדתי בחוץ, עלייד הבית. שמעתי שהרבי שאל אם הארון מתקדם, ואחד מאנשי החברא־קדישא השיב בחיוב, הארון עבר, והרבי החל ללכת מאחוריו.

בס"ד

הלווי' של הצדקנית הרבנית מרת חיי' מושקא
בת כ"ק אדמו"ר מהורו"צ נ"ע מליובאוויטש

— אשת של — יבלח"ט —
כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

תתקיים היום כ"ב שבט

בשעה 12 צהריים

הלווי' תצא מ-1304 פרעזידענט סט.

ותעבור ע"י ביהכ"נ וביהמ"ד

ליובאוויטש שבלובאוויטש

בית אגודת חסידי חב"ד

770 איסטערן פארקווי



'קינגסטון' ו'איסטערן-פארקווי', ולאחריו נסעו רכבו של הרבי. הרבי ישב במושב הקדמי, הרב קרינסקי היה הנהג, והמזכירים הרב חדקוב, הרב קליין והרב גרונור ישבו מאחור. שורת אוטובוסים ארוכה, ורכבים פרטיים רבים נסעו גם הם לעבר בית החיים.



הגענו לבית החיים, היה הכל סגור. מהשער הראשי נכנסו רק אותם שהספיקו להגיע מיד אחרי הרבי, ולאחר-מכן הכניסה נסגרה. עלייד בתי המגורים לאורך השדרה הסמוכה לבית החיים עמדו שוטרים שמנעו

כאשר

הגענו בדיוק ברגע בו הורידו את הארון למטה. זה היה מחזה מר מאוד. הרבי עמד ליד הקבר, ועל פניו ניבט יגון. הרבי הביט במבט חודר מאוד על כל מה שהתרחש שם, בחן הכל במבטו

קשה להשתמש בביטוי כזה בהקשר זה, אבל זה היה מראה מלכותי.

קהל האלפים עמד מאחורה בצורה מסודרת, כולם הסתכלו כיצד הרבי יוצא מהבית. מהצדדים בחורים ששמרו שלא יהיו דחיפות; מלפנים שיירת אופנועי משטרה; אחריהם הארון; הרבי; מאחוריו - המזכירים, רבנים, אדמו"רים ונכבדים; מאחור רכבו של הרבי בו נהג המזכיר הרב קרינסקי; ואחר הקהל כולו.

למעלה - חגו מסוקים של המשטרה ורשתות התקשורת.

פני הרבי היו מאוימות מאוד, הרבי הלך לאט, עם ראש כפוף. היה זה מחזה מבהיל מאוד, אך מלא הדרת כבוד.

הלוויה צעדה לאיטה לאורך רחוב 'פרזידנט', וכאשר הגיעה לפינת רחוב 'קינגסטון' החלה המולה, משום שאנשים רבים עמדו שם בכדי להצטרף מנקודה זו ללוויה. כך המשיכה הלוויה בשני הבלוקים שבין 'פרזידנט' ל'איסטערן-פארקווי'. עקב הדוחק הרב, הוחלט לשנות מן התכנון המקורי, והלוויה לא המשיכה שמאלה, ל770.

ב'איסטערן-פארקווי', הציבה המשטרה מחסום בכדי לעצור את האנשים מלהתקדם. כאשר הרבי הגיע פתחו אותו, ומיד לאחר שעבר סגרוהו בחזרה.

הארון הוכנס לרכב ה'חברא קדישא', שעמד בפנינת הרחובות



מאנשים להיכנס באמצעות דילוג על הגדרות המפרידות בין חצרות הבתים לבית החיים.

הלכנו מרחק של כעשרים בתים, מקום בו השוטרים כבר לא עמדו, דילגנו מעל הגדר, ונכנסנו לבית החיים.

התקדמנו לכיוון האהל, בסמוך אליו נטמנה הרבנית, התחבאנו מאחורי מצבה, ועמדנו אל מול פני האהל. הרבי היה למרגלות קברה של הרבנית, כך שעמדנו מולו.

הגענו בדיוק ברגע בו הורידו את הארון למטה. זה היה מחזה מר מאוד. הרבי עמד ליד הקבר, ועל פניו ניבט יגון. הרבי הביט במבט חודר מאוד על כל מה שהתרחש שם, בחן הכל במבטו.

לאחר גמר הקבורה הוציא המזכיר משק נייר את נעלי הבד של הרבי, אתם היה מגיע לאהל. הוא הניח את הנעליים עליד הרבי, הרבי הוציא את רגליו הק' מהנעליים הרגילות, והכניסן לנעלי הבד. זה ארך מספר שניות.

מאן־דהו ניסה לסייע לרבי, והרבי סובב את ידו הק' בחזקה. זה היה מראה מבהיל.

המזכיר נתן לרבי דף של 'צדוק הדין'. היה זה מחזה איום ונורא, הרבי אמר את זה לאט, עם כזה שברון לב. כולם עמדו וכוונו.

לאחר־מכן אמר הרבי קדיש, לאט מאוד ומדי מספר שניות

נשנק מבכי והפסיק.

איי - - -

אנשי ה'חברא קדישא' הכריזו שיעשו שתי שורות, בהן הרבי יעבור לכיוון הרכב. האנשים שעמדו בסמיכות נעמדו כך והרבי צעד אל הרכב.



כשהרבי היה בבית החיים, עמד ללא מעיל. שמעתי שכאשר הגיע לבית החיים, הניח את המעיל במקום מושבו. כשהגיע אל הרכב בטרם חזרו לביתו, לבש את המעיל, התיישב על כמין קרש שהיה ברכב, יצא מן הרכב, לקח מספר חתיכות עשב וזרק לאחוריו, כנהוג ביציאה מבית החיים, וחזר לרכב.

היינו המומים. מה עומד להיות עכשיו? 'שבעה?!' היכן הרבי יתפלל?

הרבי חזר לבית בסביבות השעה שתיים, הודיעו שיהיה מנין לתפילת מנחה בביתו של הרבי בשעה שלוש ורבע, בה לא ינכח איש מלבד השלוחים ששבים למקומותיהם היום ומחר. לא היה לי כל סיכוי להיכנס לתפילה.

איכשהו נודע לי שהסטנדר יעמוד עליד החלון, ועליכן מיהרתי להיעמד בחצר הבית בסמיכות לחלון והמתנתי. הרבי ירד, הצמדתי את האוזן לחלון והאזנתי, כשאני שומע 'מילה פה ומילה שם'. לאחר התפילה אני שומע שהרבי מתחיל לומר משהו. שיחה! כך, בפתאומיות, ללא רמקול.

אחר־כך שמעתי שהרבי אמר שכולם יעברו לניחום אבלים. לא היה בי העוז לעבור גם־כן. מאוחר יותר נודע לי שהרבי ישב על הכסא של תשעה־באב כשלפניו עברו החסידיים לניחום אבלים.



אחרי תפילת ערבית שוב היה ניחום אבלים. ואז החל הסדר לפיו הכניסה לתפילות מתבצעת על־פי שמות, כאשר בכל תפילה נכנסים אנשים ששם משפחתם מתחיל באות אחרת. מי ששמו התאים לכניסה לתפילה נכנס להגרלה, ובאם שמו יצא, זכה להיכנס במידה והגיע מוקדם מספיק.

לתפילת מעריב לא הצלחתי להיכנס, ואחרי התפילה ראיתי שכולם עוברים לניחום אבלים; כולם עברו, אז אני בתוכם. ההרגשה הייתה מוזרה - הרבי יושב לבדו, פניו אל הקהל, מבטו חודר. בדרך כלל, כאשר עוברים בפני הרבי, הרבי עסוק במשהו, נותן דולרים, מוזג 'כוס־שלי־ברכה' וכדומה. וכאן - הרבי יושב, מחזיק בידו את הסידור ומביט עליך, מסתכל אל תוך תוכו של כל אחד מהעוברים. פחד נורא.

לאחר שלחשו את נוסח "המקום ינחם", ענה הרבי 'אמן' לכל אחד מהעוברים, ומלבד עניות 'אמן' אלו, ורחש צעדי האנשים על הרצפה, לא נשמע כל קול. שקט מוחלט בבית. שומעים רק את קולו החרשי של הרבי: "אמן, אמן, אמן, אמן".

כשעברתי בפני הרבי לא יכולתי להסתכל על פניו, עברתי במהירות אחר האדם שעמד לפניי, ויצאנו מן הבית.

ביום חמישי, היום השני של ה'שבעה', בתפילת שחרית כבר היו ארבעה אברכים שהעניקו לבנותיהם הנולדות את השם 'חיה מושקא', על־שם הרבנית. אומרים שפני הרבי הביעו מכך שביעות רצון.

בבוקר הגיעו אנשים רבים, הרבי התיישב עם טלית ותפילין, וכולם עברו לנחם. אחרי תפילת מנחה זרם המנחמים המשיך, כשבין היתר הגיע הרב אהרן סולובייצ'יק משיקגו. הוא התיישב והרבי שוחח עמו. לאחר תפילת ערבית ניגש גם מר דוד צייס,





ציאת הרבי מבית הכנסת, כבר שרו.

בעת אמירת התהלים של שבת מברכים, הרבי עמד לאורך כל אמירת התהלים, ובסיום כל ספר אמר קדיש.

אחריצהריים הרבי אכן ירד להתועדות, שנפתחה באמירת ה'מאמר כעין שיחה' "זה יתנו". לקראת סוף ההתועדות דיבר הרבי על פתיחת קרנות ומוסדות לעילוינשמת הרבנית, ושיהיה זה באופן מסודר וללא הסגת גבול. הרבי דיבר גם על כך שכשיש מאורע בלתי רצוי יש להוסיף בענייני טוב וקדושה.

במוצאי השבת הרבי נכנס שוב עם נעלי הבד, דבר שהחזיר את רגש העצבות. לאחר ההבדלה, התיישב על הכסא של תשעה באב, שעמד בכותל המזרח, כשפניו אל הקהל, וכולם עברו בזה אחר זה ל'ניחום אבלים'. זה היה מאוד לא נעים, הרבי יושב כך, לא על הכסא, ועוברים בפניו. עד עתה היה זה בבית, ואילו כעת - לראשונה - זה בגלוי וברבים. היה קשה לראות את זה. מאות אנשים עברו, ולאחר־מכן הרבי יצא מיד ונסע לביתו.



ביום ראשון לאחר תפילת שחרית המשיך הסדר של 'ניחום אבלים', כאשר אישים ורבנים שונים, מכל החוגים, הגיעו לבית הרבי. נכנסתי, עמדתי בצד, והבטתי בנעשה; הרבי ישב עם הטלית והתפילין, אנשים באים, הרבי משוחח עמם. לא שמעו הרבה, אבל מעט שמעתי.

כאמור, לראות את הרבי משוחח עם האנשים, שיש דין ודברים, גרם תחושה טובה בלב.

כך נמשך גם ביום שני.

יום שלישי היה יום הקימה מה'שבעה'; לאחר תפילת שחרית הספיקו כמה אנשים שלא הגיעו בימים הקודמים לבוא ל'ניחום אבלים', ביניהם זכור לי הרב שמחה עלבערג (יו"ר אגודת הרבנים בארה"ב).

בתפילה עצמה הייתי ב770, שם הוצב רמקול ממנו ניתן היה לשמוע את ה'קדישים'. מיד לאחר מכן רצנו לבית הרבי. הרגעים של סיום השבעה היו מרגשים. התקינו מסמר במקום מושב הרבי, כנהוג; הרב זלמן גורארי' ע"ה אמר ברכה לרבי והרב חיים גוטינק ע"ה אמר 'ברכת כהנים'.

הודיעו שלאחר תפילת מנחה תתקיים חלוקת דולרים מיד הרבי. מראה הרחוב באותו היום היה כחזית 770 ביום ראשון רגיל - המוני אנשים, משפחות, תינוקות, עגלות. סודרו תורות ארוכים, לאנשים ונשים בנפרד, והרבי חילק דולרים במשך כחמש שעות.

בתפילת מנחה התפלל הרבי לפני העמוד, ומכך הבינו שכן ימשיך לפחות עד סיום השלושים (בפועל - התפלל הרבי



עיתון ה'אלגעמיינער זשורנאל' מדווח על הלוויה. מארכיון כותב השורות

הרבי דיבר עמו באנגלית. גם האדמו"ר מסטולין הגיע. הייתה תחושה מעט רגועה יותר. הרבי מדבר עם אנשים, זו לא הדומיה הרועמת ששררה עד כה.



החלו הדיבורים על השבת המתקרבת, והשמועות אמרו שהרבי יגיע ל770. כולם דנים: יהיה פארברענגען? הלא זוהי 'שבת מברכים'. למעלה מארבעים שנה שלא הייתה 'שבת מברכים' בה הרבי לא מתוועד, ואם הרבי כבר מגיע ל770...

[יצויין, שדורשי רשומות מספרים שמאז ביקור הרבי בפריז בשנת תש"ז ועד להסתלקות הרבנית, לא היה אף יום אחד בו הרבי לא היה ב770 (למעט ביומו השני של השבעה' על אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע)...]

הרבי אכן הגיע לשבת ל770. בעת כניסתו ל'קבלת שבת', לא שרו. שקט מוחלט שרו. ב'לכה דודי' שרו והרבי דפק עם ידו על הסטנדר, כרגיל. על פניו הק' ראו קצת מנוחה, והמתחוות שאפפה את קהל החסידים בימים אחרונים ירדה במקצת. בעת



מודעה מטעם 'מרכז שידורי חב"ד - wicc' על הקלטות ניחומי האבלים שהיו במהלך ימי השבעה, מארכיון כותב השורות

lem Id: 240774 / תצלום פנימי



בבוקר

המחר, לאחר תפילת שחרית, שוב התקיימה חלוקת דולרים. הרבי אמר בשעת הקמת המצבה, הרבי הלך למקווה, נסע לאהל, ואחר-כך שמענו שבצאתו מהאהל עבר בציון הרבנית. כשחזר מהאהל, התקיימו תפילות מנחה ומעריב, ולאחר מכן, פתאום, שיחה.

זה היה מרגש מאוד. הרבי דיבר על כל אלו שהגיעו והביעו נוחמים וברכות, "ואברכה מברכיך", ושכאשר היה באהל, חשב והתפלל על כולם. הרבי דיבר גם על הקמת "קרן חמ"ש" ועל שמותיה של הרבנית. זה היה מאוד מרומם והעניק תקווה ותחושה טובה. לאחר השיחה שוב התקיימה חלוקת דולרים, ובערב התקיים פארברענגען גדול ב-770, בו נשא, בין היתר, הרב חדקוב דברים נלהבים וחזקים, שיצרו התעוררות גדולה.

במוצאי השבת הרבי עלה לקומה העליונה לאחר ההבדלה, ופתאום ירד שוב לומר שיחה. רצנו ל-770 בכדי לשמוע את השיחה ברמקול. זו הייתה השיחה של "חשבוננו של עולם", שהותירה את כולם בהלם גדול.

בשיחה דיבר הרבי בדיבורים על הרבנית ב'אותיות' מיוחדות. העובדה שהרבי מדבר כך על הרבנית, ריגשה את כולם. הרבי הזכיר את דבריה בעדותה בקשר ל'משפט הספרים': "הרבי והספרים שייכים לחסידים", וכן הזכיר את מאמר רז"ל "בואו ונחשב חשבוננו של עולם" (זאת אומרת: כיצד צריכה להיות ההנהגה "אחרי אריכות ימים ושנים טובות" - כפי שהרבי התבטא), ובעצם דיבר על מצב של "ג' תמוז", וכיצד צריכה להיות ההנהגה. הרבי אמר שהדיבור על מצב כזה, הוא 'סגולה' לאריכות ימים ושנים טובות.

עמדתו בשעת השיחה עליד ר' יואל כהן שי', הוא יצא מהכלים, הסתובב אנה ואנה. כולם היו המומים, מזועזעים ומבולבלים לחלוטין.

ולאחר השיחה - שוב הרבי מחלק דולרים. בבית. לאחר שיחה כזו.

זו הייתה תחילתה של תקופה בה הכל התנהל בבית. גם למחרת, ביום ראשון, חלוקת הדולרים התקיימה בבית, ולאחריה נסע הרבי לאהל.

מאז החל סדר של השתדלות להיכנס לבית בכל הזדמנות. הקהל הגדול שהגיע בקשר עם הסתלקות הרבנית חזר למקומו; אמנם הרגשנו שזו תקופה חדשה וקשה, אולם עם זאת אט-אט החיים חזרו לפי-ערך למסלולם - אם אפשר להתבטא כך - והקהל נהיה מצומצם יותר. השהות עם הרבי בביתו יצרה תחושה של מעין 'קרבה' - יש מעט אנשים, יחסית, ובתפילות וביתר ההזדמנויות נוכחים רק אנחנו עם הרבי. כל מי שנוכח הינו חלק מהמניין, שומעים את כל התפילה מפי קדשו של הרבי. זה מגביה, מעניק חיות והשראה מיוחדים, הלימוד ב'סדר' בישיבה לאחר תפילה עם הרבי היה אחר.

חלפו שלושה שבועות נוספים, שבמהלכם שהה הרבי כל העת בביתו הק', ובסיום ה'שלושים' להסתלקות הרבנית, לקראת שבת פרשת ויקהל-פקודי, הרבי החל לבוא ל-770 מדי שבת, ואז החל הסדר של התועודות קבועה מדי שבת ושבת.



אין

ספק בכך שהתקופה הייתה קשה מאוד, הדבר התבטא בטון הדיבורים וקולו השבור של הרבי בתפילות וב'קדישים'.

עם זאת, ראינו שהרבי מתנחם - כביכול - באמצעות הענקת שפע של נתינה רוחנית לחסידים ולכלל ישראל, באופן של ריבוי גדול מכפי שהיה עד אז. הדבר התבטא בתדירות ההתועודויות והשיחות; בהגהת המאמרים והשיחות; בחלוקות הדולרים והברכות הפרטיות לכל מבקש וכו' וכו'.

הרבי גם הרחיב וחזק את מוסדותיו הק' בכל המובנים, והכל בסימן "והחי יתן אל לבו". הרגשנו שהרבי מוציא את המסר הזה מהפסוק, ומביאו למעשה במדה המקסימלית.

הדבר פעל חיזוק בכלל החסידים, ומאידך - אם ניתן להתבטא כך - פעל וגרם כביכול נחת-רוח וחיזוק לרבי.

אנו תקוה שימלא השי"ת היעוד "הקיצו ורננו גו'", והרבי והרבנית בראשנו, תיכף ומיד ממש. ■



מודעה על ההתועודות שהתקיימה ב-770 למחרת סיום ה'שבעה'. מארכיון כותב השורות

הגיע יום חמישי, לא ידענו מה עתיד להיות בשבת, האם הרבי בוא ל-770?

ביום שישי הודיעו שהרבי יישאר בבית. לא דמיינו כיצד זה ייראה, איך זה יסתדר.

בתפילות השבת עמדתו בחצר הבית, עליד החלון, שבסמיכות אליו היה מקומו של הרבי. החלון היה פתוח קצת, וניתן היה לשמוע את התפילה ואת ה'קדישים' מפי הרבי.